

UTICAJ REPRODUKTIVNIH NORMI PONAŠANJA NA DEMOGRAFSKO STANJE REPUBLIKE SRPSKE

Rada Mandić¹, Vanja Tomic²

¹Pedagoški fakultet Bijeljina, Univerzitet Istočno Sarajevo, Bosna i Hercegovina

²Medicinski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina

Sažetak. Čovek je od samog početka imao dva problema za normalan opstanak društva, a to je rađanje i njegova kontrola. Niske reproduktivne norme nije izbeglo ni jedno moderno društvo, pa samim tim i okolnosti na našem prostoru nisu zabeležile pozitivne promene u sistemu povećanog rađanja i stimulanja mladih reproduktivnih žena da na individualnom nivou doprinesu demografskom oporavku zemlje. Suočavamo se sa činjenicom da je ekonomska cena roditeljstva sve veća u skladu sa savremenim sistemom vrednosti društva što u uslovima depopulacije može biti vrlo nepovoljno za opstanak budućih generacija. Na niske reproduktivne norme osim ekonomske nestabilnosti utiču još i neusklađenost rada i roditeljstva, nedostatak slobodnog vremena za brigu o deci, skraćeno porodijsko odsustvo, veličina stambenog prostora, nezaposlenost i brojni drugi faktori. Kako navodi Glas, decu treba kupiti po stvarnoj ceni, smatrajući time da treba smanjiti ekonomsku cenu roditeljstva. Istraživanje se baziralo na ispitivanju informisanosti o demografskom stanju Republike Srpske, sredstvima kontrole rađanja, najčešće primenjivanim metodama, koliki je trenutni i optimalni broj dece koju žele da imaju i da li postoji neka mera zbog koje bi doprinele rešavanju reproduktivnih problema. Ciljna grupa koja je obuhvaćena su žene u reproduktivnom periodu do 40 godina starosti. Dobijeni rezultati ukazuju na informisanost i osetljivost na demografske probleme u Republici Srpskoj. Merama populacione politike treba podstaći rađanje i obezbediti prostoru reprodukciju stanovništva.

Cljučne reči: reprodukcija, depopulacija, populaciona politika.

Uvod

U osnovi savremenog reproduktivnog ponašanja nalaze se neki od bitnih faktora koji utiču na porodicu kao što su emancipacija žena, liberalizovan abortus i dostupna kontracepcija. U novom sistemu vrednosti roditeljstvo je zadržalo visoko mesto. No, izmenila se njegova suština. Neegzistencijalna osnova vrednosti deteta postaje odrednica reproduktivnog ponašanja, jer se ostvaruje sa jednim detetom ili sa dvoje dece (Rašević, 2008).

Planiranje porodice je tradicija stara koliko i samo postojanje ljudskih zajednica. Prateći razvoj i evoluciju čoveka možemo zaključiti da je od samog postanka ljudi došlo do društvene potrebe za proširenjem vrste, u početku stvaranje rodovskih pa plemenskih zajednica. Plemenske porodice su se razlikovale od današnjih po većem broju članova. Taj broj nije zavisio od veličine prostora, zdravstvenih i ekonomskih uslova, već su se lećili i umirali u uslovima u kojima žive, bez posebnih stambenih jedinica i materijalnog blagostanja. Danas sve to odlikuje moderne porodice i ograničavajuće faktore u njihovom proširenju.

Niske reproduktivne norme nije izbeglo nijedno moderno društvo, pa samim tim i okolnosti na našem prostoru nisu zabeležile pozitivne promene u sistemu povećanog rađa-

nja i stimulisanja mladih reproduktivnih žena da na individualnom nivou doprinesu demografskom oporavku zemlje. Republiku Srpsku karakteriše završna faza demografske tranzicije koja je uslovljena sporim ekonomskim razvojem i tercijarizacijom društva, slabom iskorištenosti prirodnih resursa i dosta povoljnim saobraćajno-geografskim položajem, što je već pokrenulo poremećaje biološkog karaktera, pad prirodnog priraštaja i proces starenja stanovništva (Marinković, 2008). Negativan prirodni priraštaj beležimo već od 2002. godine.

Stav o idealnom broju dece u porodici, imajući u vidu niz ograničavajućih faktora, omogućava da se sazna visina normi koju bi pojedinac prihvatio u uslovima u kojima nebi postojala nikakva ograničenja da bi zadovoljio svoje potrebe za potomstvom i roditeljstvom (Rašević, 1999).

U stručnoj literaturi populaciona politika se smatra funkcijom društva, odnosno reakcijom celine (države) na reproduktivna ponašanja (individua).

Univerzalni cilj savremene populacione politike je umereno rađanje i produženje srednjeg trajanja života. Ostvarivanjem tog opšteg cilja postiglo bi se prosto obnavljanje stanovništva i poboljšao bi se kvalitet života postojećih generacija, što sadrži i čitav niz posebnih ciljeva koji su imanentni populacionoj politici: od humanizacije i modernizacije biološke reprodukcije društva (Savović, 2010).

Republika Srpska već deceniju prati trend negativnog prirodnog priraštaja kao posledica nedovoljnog rađanja, smanjenja udela mladih fertilnih žena i sve kasnijeg stupanja u brak što je na ukupnom nivou dovelo do smanjenja ukupne stope fertiliteta i nemogućnosti obnavljanja stanovništva prirodnim putem. Nezaposlenost, nedostatak stambenog prostora, ekonomsko i političko stanje u državi samo su neki od faktora koji su dodatno uticali na pad prirodnog priraštaja. S toga se nameće neophodnost revitalizacije stanovništva putem podsticajnih mera populacione politike.

U skladu sa savremenim sistemom vrednosti društva, modernizacijom i industrijalizacijom došlo je do promene uloge žene u društvu. Žene nisu više samo majke i domaćice već radnice što je dovelo i do promene reproduktivnog ponašanja i sve manjeg vremena za porodicu i njen razvoj. Suočavamo se sa činjenicom da je ekonomska cena roditeljstva sve veća u skladu sa savremenim sistemom vrednosti društva što u uslovima depopulacije može biti vrlo nepovoljno za opstanak budućih generacija. Cilj populacione politike ne treba biti samo podsticanje žena na rađanje kratkoročnim merama, već je neophodno ohrabriti žene na rađanje, pružajući potpuno usklađivanje profesionalnog i porodičnog života.

Analizirajući upitnike o porođiljama na teritoriji Republike Srpske na osnovu 181 ispitanika ženskog pola, u fertilnoj dobi došli smo do zaključka o osnovnim potrebama jedne porodice kao i ograničavajućim faktorima za rađanjem trećeg deteta. Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja, primenom matematičko-statističkog metoda dobili smo procentualni broj potencijalnih žena koje bi u budućnosti mogle poboljšati stopu nataliteta i samim tim dovesti stopu reprodukcije na nivo koji će doprineti obnavljanju generacija.

Materijali i metode

Predmet istraživanja predstavlja nedovoljno rađanje i drastičan pad nataliteta u Republici Srpskoj koji su doveli do neophodnosti istraživanja uzroka depopulacije. Na polju demografskog nedozdovoljstva nameće se neophodnost primene populacione politike kako bi se poboljšao i unapredio budući demografski napredak u vidu višečlanih porodica.

Cilj istraživanja bazirao se na ispitivanju informisanosti o demografskom stanju Republike Srpske, sredstvima kontrole rađanja, najčešće primenjivanim metodama, koliki je trenutni i optimalni broj dece koju žele da imaju i da li postoje neke mere koje bi doprinele rešavanju reproduktivnih problema.

Hipoteza rada zasnovana je na rezultatima koji ukazuju na to da postoji informisanost i osetljivost na demografske probleme u Republici Srpskoj. Merama populacione politike treba podstaći rađanje i obezbediti prostu reprodukciju stanovništva, otkloniti sadašnje prepreke prateći potrebe i zahteve budućih porodilja.

U radu su primenjene kvantitativne i kvalitativne metode prikupljanja podataka. Demografska dinamika u istraživanju predstavljena je na bazi uzoraka mladih reproduktivnih žena. Anketnim istraživanjem obuhvaćena je 181-a porodilja u Republici Srpskoj u plodnijem reproduktivnom dobu od 21 do 40 godina starosti. Anketni upitnik sadržavao je opšta pitanja o reproduktivnom ponašanju porodilja kako bi se ocenilo postojeće i prognoziralo buduće kretanje stanovništva. Obrada i interpretacija podataka predstavljena su matematičko-statističkom i deskriptivnom metodom uz pomoć računarskog programa *Microsoft Excel*.

Prirodno kretanje u Republici Srpskoj

Završna faza demografske tranzicije u Republici Srpskoj dovela je do smanjenja broja rođenih, porasta broja umrlih pa samim tim i do negativne stope prirodnog priraštaja s produbljenim problemom starenja stanovništva što s demografskog aspekta deluje nepovoljno na procese obnavljanja stanovništva prirodnim putem.

Prosečna stopa nataliteta 1998. godine iznosila 9,8%, i tada je konstatovano da ovaj prostor spada u niskonatalitetna područja, ali s pozitivnom stopom prirodnog priraštaja. Već od 2002. godine broj umrlih je veći od broja živorođenih, međutim današnje stanje ukazuje na mnogo goru situaciju u demografskom smislu jer je data stopa u 2015. godini iznosila 7,05%.

U datom prilogu jasno se vidi da prostor Republike Srpske evidentira stalno smanjenje broja rođenih od 1998. do 2014. godine.

Tabela 1. Prirodno kretanje stanovništva Republike Srpske od 1998. do 2014. godine.
Table 1. Natural movement of population Republic of Srpska from 1998. to 2014. Year.

Popisi po godinama	Broj stanovnika	Rođeni	Umrli	Prirodni priraštaj
1998.	1428798	13.527	12.469	1.058
2000.	1428899	14.191	13.370	821
2002.	1454802	12.336	12.980	-644
2004.	1449897	10.628	13.082	-2.454
2006.	1443709	10.524	13.232	-2.708
2008.	1437472	10.198	13.501	-3.303
2010.	1433038	10.147	13.517	-3.370
2012.	1429290	9.978	13.796	-3.818
2014.	1326991	9.335	14.409	-5.074

Izvor: Statistički bilten- Stanovništvo br.8, 10 i 19. Zavod za statistiku Republike Srpske

Među najznačajnijim razlozima evidentnog smanjenja broja rođenih je taj što se žene sve više opredeljuju za materinstvo u kasnijim godinama, zbog karijere, obrazovanja, posla, ali i kasnijeg stupanja u brak. Prvo dete u Republici Srpskoj najčešće se rađa u 27. godini života, pa je tako i najveći broj rođenih u petogodištu od 25 do 29 godine starosti majke. Ukupnoj depopulaciji treba pridodati još i faktor negativnog migracionog salda kao posledice ratnih zbivanja tokom 1991. godine. Sa prostora Bosne i Hercegovine odselilo se oko 1,6 miliona stanovnika.

Posmatrajući stopu fertiliteta na individualnom nivou, žene u proseku rađaju ispod 1.5 dece u porodici, što je 30% manje u odnosu na potreban broj živorođenih za prostu obnovu generacija i potrebnog udela od 2,1 deteta po ženi. Republika Srpska se našla u sličnoj situaciji zajedno sa državama iz okruženja. U Srbiji se rađa u proseku 1,5, Bugarskoj 1,5, Hrvatskoj 1,4, Mađarskoj 1,4, Rumuniji 1,6 dece po ženi. Svaka žena treba da se nadomesti makar jednim ženskim detetom u fertilnom periodu, da bi stopa reprodukcije bila jednaka jedinici. Međutim na globalnom nivou treba dosegnuti bar da bude izjednačen broj živorođenih i umrlih. Neophodno je raditi na poboljšanju mera populacione politike radi većeg stimulisanja mladih reproduktivnih žena da na individualnom nivou doprinesu demografskom oporavku zemlje.

Rezultati istraživanja

Analizirajući upitnike o porođiljama na teritoriji Republike Srpske na osnovu 181 ispitanika ženskog pola u fertilnoj dobi, došli smo do zaključka o osnovnim potrebama jedne porodice kao i ograničavajućim faktorima za rađanjem trećeg deteta. Na osnovu dobijenih rezultata istraživanja, primenom matematičko-statističkog metoda dobili smo procentualni broj potencijalnih žena koje bi u budućnosti mogle poboljšati stopu nataliteta i samim tim dovesti stopu reprodukcije na nivo koji će obezbediti prostu zamenu generacija.

1. Većina ispitanica je u braku (81,76%), zatim (9,39%) živi u vanbračnoj zajednici i (8,83%) je razvedeno.
2. Prema mestu življenja, najveći udeo imaju porodilje iz grada (44,75%), u odnosu na selo (32,52%) i prigradsko naselje (22,65%). To ukazuje na sve češći priliv seoskog stanovništva u gradove što dokazuje i smanjen broj rođenja u seoskim naseljima jer su upravo sela bila nosioci reprodukcije sa troje i više dece.
3. Najveći problem predstavlja informisanost mlade reproduktivne populacije o broju stanovnika države u kojoj žive. Većina ispitanica je odgovorila da ne zna broj stanovnika u Republici Srpskoj (75,69%), a samo (24,30%) je navelo da je informisana, ali nijedna nijedna nije dala tačan broj.
4. Ocena demografske situacije u Republici Srpskoj definisana je na sledeći način: (12,70 %) smatra da je dobra, (70,71%) ili skoro svaka druga žena smatra da je loša, a (16,75%) da je zadovoljavajuća što ukazuje na to da postoji osetljivost na demografske probleme, ali ne vide svoju ličnu ulogu u njihovom rešavanju.
5. Na pitanje da li se rađa dovoljan broj dece kako se ne bi nebi ugrozio prirodni priraštaj, odgovori su dali pozitivniji pogled na buduće kretanje broja rođenih. Samo (8,28%), ispitanica je odgovorilo da se rađa više nego što treba dok (91,07 %) smatra da broj nije dovoljan i da bi se trebalo rađati još više. Na pitanje da li ih zabrinjava činjenica da demografsku sliku opisuje nedovoljno rađanje, povećan broj umrlih i starenje populacije većina ih je potvrdno odgovorilo (76,21%), dok su ostale bile nezainteresovane za buduća biološka kretanja stanovništva.

Drugi deo ispitivanja odnosio se na reproduktivnu informisanost, o merama kontrole rađanja i reproduktivnom zdravlju. Reproductivno zdravlje prema definiciji Svetske zdravstvene organizacije čini stanje potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja u svemu što se odnosi na reproduktivni sistem, a ne samo na odsustvo bolesti i nesposobnosti.

6. Reproductivno zdravlje anketiranih porodilja je relativno dobro. Od ukupno 181 žene, samo (18,78%) je imalo neki vid reproduktivnih smetnji od toga: (4,41%) je imalo probleme sa neprohodnim jajovodima, (3,31%) poremećaj hormonskog statu-

sa usled stimulacije ciljane ovulacije za potpomognutu oplodnju, (1,10%) je dobilo karcinom grlića materice i (9,9%) čine ostale reproduktivne smetnje.

7. Veći deo ispitanica informisan je o raznim sredstvima kontrole rađanja, a najveću upotrebu imaju prezervativ (44,75%), anti bebi antibe bi pilula (21,54%), metod prekinutog snošaja (14,91%), plodni dani, a spirala i abortus su najmanje zastupljeni. Prezervativ kao najpouzdaniji metod sprečava neželjenu trudnoću, i štiti od veneričnih i polno prenosivih bolesti, nema stresa pri korišćenju, a postiže iste efekte tj. žene ciljano biraju metod kojim sprečavaju dalje rađanja u uslovima slabijeg socio-ekonomskog razvoja.
8. Na pitanje da li su imale neke od navedenih prekida trudnoće, spontani pobačaj je imalo (12,70%), a namerni prekid trudnoće izazvan abortusom imalo je (6,47%). O broju namernih prekida trudnoće se ne zna baš mnogo u našoj državi zbog velikog broja urađenih postupaka u privatnim klinikama. Njegova primena datira još iz vremena Egipatskog carstva još 4000 g.p.n.e, gde je pronađen papirus s receptom za namerni prekid trudnoće, u Kini 2000 g.p.n.e pilo se živino srebro, dok su u Grčkoj na 12 strana opisani razni metodi, a Hipokrit je naveo metod skakanja kao pouzdan vid namernog prekida trudnoće. Još u Lepenskom viru bio je poznat slučaj čedomorstva. U svakom društvu postojale su potrebe širenja, ali i ograničavanja broja rođenja sve u cilju napredovanja društva. Republika Srpska još uvek ima mali broj abortusa što se može oceniti kao pozitivna strana u ovom demografskom sumraku.

Treći deo istraživanja obuhvatio je pitanja o trenutnom, ali i željenom broju dece, kao i stimulativnim merama koje bi olakšale njegovo ostvarivanje.

9. Na pitanje koliko dece imate najviše odgovora bilo je jedno dete (43,09%), zatim dvoje (39,77%) pa troje (17,12%), sa četvero nije bio ni jedan nijedan odgovor.
10. Pregledom stavova ispitanika o željenom broju dece uočava se da većina preferira dvoje (40,88%) ili troje dece (39,22%) dok (8,28%) kao ideal porodice želi četvrto dete, a samo (6,07 %) želi jedno. Kada bi žene rodile ovoliko dece koliko bi želele, ukupna stopa fertiliteta bi zadovoljila potrebe države za revitalizacijom stanovništva.
11. Razlozi na neostvaren željeni broj dece pronašli smo u sledećim faktorima: nezaposlenost utiče sa (47,51%), (18,23%) nemaština, nedostatak stambenog prostora sa (24,86%), političko i ekonomsko stanje u državi s učešćem od (13,81%) kao i razlozi druge prirode sa (2,7%). Iz strukture datih odgovora vidimo da je ekonomska cena roditeljstva i dalje prva na listi limitirajućih faktora koji sprečavaju razvoj porodice. Ekonomsko ulaganje u decu svakim danim sve više raste u skladu sa savremenim društvenim trendovima, s toga je neophodno finansijski potpomoći porodicu većim finansijskim. Na niske reproduktivne norme osim ekonomske nestabilnosti utiču još i neusklađenost rada i roditeljstva, nedostatak slobodnog vremena za brigu o deci, skraćeno porodijsko odsustvo, nezaposlenost i brojni drugi faktori. Kako navodi Glas, decu treba kupiti po stvarnoj ceni, smatrajući time da treba smanjiti ekonomsku cenu roditeljstva.
12. Podsticaj za porođilju pri rođenju trećeg deteta na mesečnom nivou u periodu od godinu dana trebao bi iznositi: a.) 100 km, 2.) 200 km 3.) 400 km 4.) 500 km i više. Porođilje su navele (69,61%) da bi taj podsticaj trebalo da iznosi 500 km i više, uz komentar da bi trebalo pratiti trendove drugih država i suseda koji za treće dete nude i minimalnu penziju do 18 god. detetovog života. U nešto manjem omeru je dovoljno i 400 km (14,36%), (8,8%) je zadovoljno i sa 300 km, dok je (3,3%) sa 200 km i samo (0,5%) je zadovoljno i sa 100 km navodeći da ko želi da rađa treće dete rađaće i bez podsticaja, dok (3,93%) nije dalo ni jedan nijedan odgovor.

13. Predlozi budućih mera populacione politike.
 1. Zaposlenje za bar jednog roditelja.
 2. Dečji dodatak da prima svako dete po redu rođenja.
 3. Veća pomoć porodici od države i opštine.
 4. Fleksibilno radno vreme zbog nege deteta.
 5. Jeftinije obrazovanje.
 6. Veća finansijska pomoć za treće dete.
 7. Manje cene ekskurzija, knjiga, autobuskih karata, užine u školi.
 8. Besplatne knjige za osnovnu školu.
 9. Da država obezbedi stalni posao za supružnike 3. deteta.
 10. Besplatne vrtiće za decu roditelja koji imaju niska primanja
 11. Smanjenje bolničkih troškova.
 12. Duže porodiljsko odsustvo i korigovano radno vreme do polaska dece u školu.
 13. Besplatan carski rez.
 14. Ukidanje PDV-a na osnovne životne namirnice.
 15. Stambene olakšice, niže kamatne stope na kredite za stanove.
 16. Besplatna bebi oprema.
 17. Stipendije za sve studente i srednjoškolce.
 18. Rast koeficijenta za penzije rođenjem deteta.
 19. Veća davanja za veći broj dece i pomoć pri podizanju dece.
 20. Omogućiti besplatno lečenje steriliteta i neograničen broj vantelesnih oplodnji.
 21. Mesečna primanja u vidu prosečne plate za rođenje trećeg deteta.
14. S obzirom na navedene mere, ispitanice su iznele sledeće stavove: mere bi mi olakšale da imam željeni broj dece (49,18%); nezavisno od mera ne želim više rađati (26,51%) i verovatno bi mi pomoglo da se odlučim na treće dete (24,30%).
15. Uloga države i lokalnih zajednica u promociji populacione politike je ocenjena negativno i zanemarujuće, a najveće negodovanje izrazile su zaposlene žene jer njih država uopšte ne stimuliše na rađanje, što zbog neusklađenosti rada i roditeljstva, što zbog uskraćenih „nagrada“ pri rođenju deteta, navodeći da bi trebalo imati jednake šanse za sve majke, a ne samo da se podstiču kadrovi s biroa.

Zaključak

Današnju demografsku sliku u Republici Srpskoj uglavnom obeležava nedovoljno rađanje, smanjene stope nataliteta, sve kasnije stupanje u brak, odlaganje rođenja prvog deteta, starenje populacije, te smanjenje radnog kontigenta stanovništva. Smanjuje se udeo mladih fertilnih žena, dolazi do trajnog napuštanja sela i prilagođavanja porodice modernom životu u gradu čime se narušava i uloga žene kao nosioca reprodukcije, što za posledicu ima smanjenje broja stanovnika.

Posmatrajući celokupnu analizu dolazimo do zaključka da je postojeće stanje ekonomije dovelo do smanjenja rađanja, primoranost porodice na jedno ili dvoje dece zbog nemogućnosti da im pruže optimalne uslove života. Ekonomska funkcija je i dalje ključna za opstanak porodice i života uopšte, s toga je ona limitirajući faktor većeg broja rađanja i proširenja porodice. Na republičkom nivou postoji niz stimulativnih mera za podsticaj rađanja kao što su: jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta u iznosu od 250 km, nagrada za rođenje trećeg deteta u iznosu od 500 km, materinski dodatak za drugo i treće dete, povoljni stambeni krediti za mlade bračne parove, finansirana dva pokušaja vantelesne oplodnje u

svrhu lečenja steriliteta. Na nivou lokalnih zajednica njih 43% u svom budžetu ima planirana sredstva za populacionu politiku koja se razlikuju od opštine do opštine, dok ostale sprovode samo neke vidove pomoći deci i roditeljima. Iz analize mera populacione politike koje se sprovode na nivou lokalne samouprave u Republici Srpskoj konstatuje se da interesovanje za pomoć porođiljama postoji skoro u svim opštinama, ali su sredstva iz budžeta jako skromna i nedovoljna da bi se ostvarili pojedini ciljevi.

Podsticajne mere koje su do sada sprovođenje su kratkoročnog karaktera u vidu nagrade za rođenje deteta. Potrebno je povećati podsticajne mere kako bi se stimulisale porodilje za rađanje trećeg ili pak četvrtog deteta po redu rođenja. Zbog toga je neophodna društvena briga i pomoć institucija na svim nivoima od lokalnog do republičkog.

Nekada se u Francuskoj jačina države merila veličinom populacije pa je država podsticala rađanja raznim merama populacione politike, a Republika Srpska danas treba slediti sličan program i raditi na jačanju nacionalnog identiteta putem mera socio-ekonomskog karaktera, jer su one ključni faktor u formiranju negativnih trendova ovih prostora.

Literatura

- Зекановић, И. (2012). Демографске основе геополитичких карактеристика Републике Српске. ДЕМОГРАФИЈА.; књ. IX: 69-83.
- Маринковић, Д. и сар. (2008). Анализа демографске ситуације и спровођења пронаталитетних мјера и активности у Републици Српској: пројекат научно истраживачког студија. Бања Лука: Министарство за породицу, омладину и спорт Републике Српске.
- Маринковић, Д. (2015). Демографска слика Републике Српске на почетку XXI вијека. Академија наука и умјетности Републике Српске. Књига XXXIV, Одјелjenje медицинских наука - књига 10, 15-34.
- Маринковић, Д. (2012). Демографска политика у Републици Српској - стварност и потребе. Академија наука и умјетности Републике Српске. Књига XXIII, Одјелjenje друштвених наука - књига 27, 933-948.
- Маринковић, Д. (2010). Демографски развој и спровођење мјера populacione политике у Републици Српској. Зборник Матиче српске за друштвене науке, 131, 33-43.
- Нејаšњић, И. (2010). Послједиче будућих демографских промјена у Хрватској. Acta Geographica Croatia, 38, 1-14.
- Раšалић, С., Маријанас, З., Ђурђев, В., Маринковић, Д., Живковић, М., Вукковић, Ј. (2006). Демографски развој и populaciona политика Републике Српске. IP Младост, 1-184.
- Парант, А. (2008). Становништво и популациона политика: Француски модел. Београд Становништво 1, демографска политика и развој, 1, 7-39
- Рашевић, М. (2008). Феномен недовољног рађања и образовни систем. Београд: Зборник Института за педагошка истраживања, 40, 1: 192-206.
- Рашевић, М. (1999). Планирање породице као стил живота. Београд: Центар за демографска истраживања, Институт друштвених наука.
- Савовић, М. (2008). Васпитање младих за хумане односе међу половима. Јагодина: Педагошки факултет.
- Статистички билтен- Становништво бр. 8, 10 и 19. Завод за статистику Републике Српске.
- Werhemair- Baletić, A. (2005). Polazišta za populacijsku pronatalističku politiku u Hrvatskoj. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci. Časopis za ekonomsku teoriju i praksu, 32, 2, 217-236.

INFLUENCE OF REPRODUCTIVE BEHAVIORAL NORMS ON THE DEMOGRAPHIC SITUATION OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Rada Mandić, Vanja Tomić

Summary. Since the origin of mankind, society is facing two major problems regarding subsistence of human population; birth and its control. Low reproductive norms could not be avoided in any modern society, and therefore the circumstances on our localities did not record positive changes in the system of increased birth, as well as in stimulation of young women in reproductive age to contribute the demographic recovery of the country, on the individual level. We are facing with the fact that the economic cost of parenting is increasing in line with the modern system of social values which in terms of depopulation can be very unfavorable for the survival of future generations. Besides economic instability, low reproductive norms are affected by incompatibility of work and parenting, lack of free time for child care, short time of maternity leave, the size of housing, unemployment and many other factors. According to Glas, children should be bought by the actual price, considering that is necessary to reduce the economic cost of parenthood. The research was based on the questionnaire, which was consisted of questions regarding the level of informing on demographic situation in the Republic of Srpska, birth control methods, the most commonly used methods, what is the current and optimal number of children they wish to have, and whether, is there a measure which could contribute to the solution of reproductive problems. The survey was conducted on the women in reproductive age, up to 40 years old.

Key words: reproduction, depopulation, population policy.